

บทที่ ๑

การจัดทำบันทึกการสอนวิชาภูมิศาสตร์

(Lesson Plan of Geography)

หมายถึงแผนการสอนเฉพาะบทเรียน หรือเฉพาะหน่วยการเตรียมการสอนให้ได้ผลดีและบรรลุเป้าหมายตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ เช่น จะสอนอะไร (เนื้อหา) สอนเพื่ออะไร (วัตถุประสงค์) สอนอย่างไร (วิธีสอนและกิจกรรม) และสอนแล้วได้ผลอย่างไร (การวัดผลและประเมินผล)

บันทึกการสอนที่ดีควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เขียนให้อ่านเข้าใจง่าย ยืดหยุ่น (flexible) ได้
2. สามารถนำไปปฏิบัติได้ผลตามวัตถุประสงค์
3. ครูอื่น ๆ ที่มีความรู้ในวิชาภูมิศาสตร์ สามารถนำไปสอนแทนครูที่ขาดหรือลาได้
4. ใช้เป็นแนวในการปรับปรุงแก้ไขการสอนในครั้งต่อไปให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
5. บันทึกการสอนต้องยึดแนวตามโครงการสอน
6. วัตถุประสงค์-เนื้อหา-วิธีสอน-กิจกรรม อุปกรณ์และการวัดผลต้องสอดคล้องและสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน
7. การกำหนดเวลาและเนื้อหาที่สอนตลอดจนกิจกรรม ควรเป็นไปตามที่บันทึกไว้ (กรณีการสอนไม่จบ หรือมีการเปลี่ยนแปลงควรบันทึกไว้ในช่องหมายเหตุ)
8. ในการสอนแต่ละครั้งพบอุปสรรคหรือปัญหาควรบันทึกไว้ รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ด้วย
9. เนื้อหาที่บันทึกควรมีรายละเอียดมากกว่าโครงการสอน
10. การบันทึกทุกครั้งต้องดำเนินการไปตามขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอน เช่น

- **ขั้นนำเข้าสู่บทเรียนก่อนเข้าสู่เนื้อหา** ครูต้องหาวิธีการเร้าความสนใจ ประมาณ 5-10 นาที
- **ขั้นสอนตามเนื้อหาของบทเรียน** โดยยึดเอานักเรียนเป็นศูนย์กลาง (student centered) ครูต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนมากที่สุด พยายามใช้วิธีการสอนแบบสืบสวน-สอบสวน แบบแก้ปัญหาและการอภิปราย
- **ขั้นสรุปเนื้อหาที่เรียนมาแล้ว** โดยให้นักเรียนและผู้สอนร่วมกันสรุป
- **ขั้นวัดผล** ครูผู้สอนต้องวัดผลเพื่อตรวจสอบว่าได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยดูจากการตอบคำถาม การสังเกต การแสดงความคิดเห็น การทำข้อทดสอบ ฯลฯ

11. เลือกหาอุปกรณ์การสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหา และกำหนดงานมอบหมาย (assignment) ให้ปฏิบัตินอกเวลา

การบันทึกการสอนมีคุณประโยชน์ดังนี้

1. ช่วยให้ครูผู้สอนมีความพร้อมที่จะสอนและเกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง (Self confidence)
2. ช่วยให้ครูผู้สอนได้สอนทันหลักสูตร และปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยอยู่เสมอ

ตัวอย่างบันทึกการสอน

เรื่อง ที่ตั้ง ขนาด รูปร่าง และอาณาเขตของประเทศไทย
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 เวลา 8.30-9.20 น.

1. วัตถุประสงค์ทั่วไป

1.1 ให้เกิดความรักและศรัทธาในชาติไทย ซึ่งมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ

1.2 ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ตั้ง ขนาด รูปร่าง และอาณาเขตของประเทศไทย

2. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม (เฉพาะ)

2.1 ให้บอกลักษณะที่ตั้งขนาดของประเทศไทย ความหมายของละติจูด ลองจิจูด และอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านได้ถูกต้อง

2.2 ให้เขียนและแสดงตำแหน่งในแผนที่ได้ถูกต้อง

2.3 ให้บอกถึงเครื่องยึดเหนี่ยวในความเป็นชาติ ที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ

2.4 ให้เปรียบเทียบทำเลที่ตั้งในภูมิภาคต่างๆ ของประเทศได้ถูกต้องทั้งทางด้าน เศรษฐกิจและการเมือง

2.5 ให้บอกชื่อประเทศเพื่อนบ้านได้ถูกต้อง

3. เนื้อหาและหลักการสำคัญ

3.1 ที่ตั้งของประเทศไทย ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 5° - 21° เหนือ และลองจิจูด 97° - 105° ตะวันออก ($5^{\circ} 37'$ กับ $20^{\circ} 27'$ เหนือ และ $97^{\circ} 22'$ กับ $105^{\circ} 37'$ ตะวันออก)

3.2 ความหมายและความสำคัญของละติจูดและลองจิจูด

3.3 ขนาดมีพื้นที่ประมาณ 514,000 ตารางกิโลเมตร หรือ 198,454 ตารางไมล์

3.4 ที่ตั้งสัมพันธ์

- ทิศเหนือจดสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- ทิศใต้จดมาเลเซีย
- ทิศตะวันออกจดกัมพูชาประชาธิปไตย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
- ทิศตะวันตกจดสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า
- จุดเหนือสุดคืออำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
- จุดใต้สุดคืออำเภอเบตง จังหวัดยะลา
- จุดตะวันออกสุดคืออำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี
- จุดตะวันตกคืออำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ความยาวของประเทศ ยาว 1,620 กิโลเมตร วัดจากอำเภอแม่สายถึงอำเภอเบตง
- ความกว้างของประเทศประมาณ 780 กิโลเมตร จากอำเภอทองผาภูมิถึงอำเภอพิบูลมังสาหาร

4. มโนคติ (ความคิดรวบยอด)

4.1 ประเทศไทยตั้งอยู่ท่ามกลางดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณเหนือเส้นศูนย์สูตร มีขนาดใหญ่เป็นที่ 3 รองจากสาธารณรัฐอินโดนีเซีย และสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งประเทศไทย

4.2 ประเทศไทยมีพรมแดนธรรมชาติ ทั้งทางบกและทางทะเล แต่มีพรมแดนทางบกยาวกว่าทางทะเล

4.3 ประเทศไทยมีรูปร่างแบบค้ำกระทะ ส่วนกว้างน้อยกว่าส่วนยาว นับว่ามีทำเลที่ตั้งเหมาะสม และเป็นศูนย์กลางการบินพาณิชย์ที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

5. กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

5.1 กิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน

- ผู้สอนนำสินค้าไทย แผนที่โครงร่าง แผนที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แผนที่เอเชีย หรือลูกโลกมาให้นักเรียนร่วมกันพิจารณา
- ตั้งปัญหาถามเกี่ยวกับสินค้าที่นำมาให้ดูว่าเป็นสินค้าที่ผลิตมาจากที่ใด ส่วนไหนของแผนที่ และส่วนนั้นคือดินแดนของประเทศใด
- เมื่อนักเรียนเข้าใจและระบุว่าราชอาณาจักรไทยแล้ว ผู้สอนควรเสนอแนะแนวทางการศึกษาเรื่องที่จะสอนว่าน่าสนใจเพียงใด
- ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันตั้งปัญหาเกี่ยวกับราชอาณาจักรไทย เช่น ตั้งอยู่ที่ใดขนาดและรูปร่างเป็นอย่างไร มีพรมแดนติดต่อกับประเทศใดบ้าง ฯลฯ

5.2 กิจกรรมขั้นพัฒนา

- ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันอภิปรายประกอบการซักถาม เกี่ยวกับที่ตั้งขนาดรูปร่าง และอาณาเขตของประเทศไทย ตามหัวข้อที่ต้องการศึกษาค้นคว้า โดยมีแผนที่ประกอบ
- ร่วมกันอธิบายความหมายและความสำคัญของละติจูดและลองจิจูด อาจใช้ส้ม ร่ม หรือเตงโม ประกอบการอธิบาย (โดยใช้มีด เหล็กแหลม ประกอบและดินน้ำมันปั้นเป็นทรงกลม)
- ให้นักเรียนออกไปชี้แผนที่ราชอาณาจักรไทย เพื่อบอกที่ตั้งและอาณาเขต
- แจกแผนที่โครงร่างให้นักเรียนกำหนดละติจูดและลองจิจูด ของราชอาณาจักรไทย รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้าน

- ร่วมกันพิจารณาปัญหาพรมแดน และความอยู่รอดของชาติไทย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5.3 กิจกรรมขั้นสรุป

- ผู้สอนและนักเรียนร่วมกันสรุปว่าประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคใด มีขนาดและรูปร่างอย่างไร พร้อมกับเขียนข้อความลงบนกระดานดำ
- ประเทศเพื่อนบ้านนับจากภาคตะวันตกไปจนครบรอบพรมแดนไทย มีประเทศใดบ้าง
- ความอยู่รอดของชาติไทยเกี่ยวข้องกับปัญหาเขมร ลาว และญวนอพยพอย่างไร

แต่ละหัวข้อ ผู้สอนควรเขียนสรุปบนกระดานดำให้นักเรียนดูและบันทึกไว้ด้วย

5.4 กิจกรรมต่อเนื่อง

- ให้นักเรียนเขียนแผนที่โครงร่างราชอาณาจักรไทย และเขียนชื่อภูเขาแม่น้ำสำคัญ รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้าน
- ให้ค้นคว้าเตรียมแก้ปัญหากี่ยวกับราชอาณาจักรไทยในหัวข้อต่อไป

6. สื่อการเรียนการสอน

6.1 แบบเรียน

- ทวี ทองสว่าง และวรรณ พุทธาวุฒิไกร ภูมิศาสตร์ภูมิภาคและเศรษฐกิจของประเทศไทย (ส 412) สำนักพิมพ์บูรพาสาส์น 2521, 300 หน้า.
- ไพฑูรย์ พงศบุตร ภูมิศาสตร์ภูมิภาคและเศรษฐกิจของประเทศไทย (ส 412) สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521, 164 หน้า.
- วิชากร, กรม ประเทศของเรา (ส 101) โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2521, 201 หน้า.

6.2 หนังสืออ้างอิงและค้นคว้าประกอบ (หนังสือค้นคว้าเพิ่มเติมสำหรับผู้สอน)

- ทวี ทองสว่าง ผศ, ภูมิศาสตร์ประเทศไทย สำนักพิมพ์โอเคียนสตรี 2521, 662 หน้า.
- วิชากร, กรม กระทรวงศึกษาธิการ ภูมิศาสตร์ประเทศไทย โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2511.

- สวาท เสนาณรงค์ ภูมิศาสตร์ประเทศไทย สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2516.
- เอกสารจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- วารสารการเกษตรที่เกี่ยวข้อง
- วารสารที่ดิน

ฯลฯ

6.3 อุปกรณ์

- แผนที่ทวีปเอเชีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- แผนที่โครงร่างของประเทศไทย ลูกโลก ดินน้ำมันและเหล็กแหลม
- แผนที่ประเทศไทยแสดงพรมแดน
- ภาพสินค้าสำคัญของไทย
- หนังสือพระราชกรณียกิจสำนักพระราชวัง
- ภาพนิ่ง หรือภาพเคลื่อนไหวเกี่ยวกับประเทศไทย
- ภาพยนตร์เรื่อง “เที่ยวเมืองไทย”

ฯลฯ

7. การวัดผลและประเมินผล

- 7.1 สังเกตความสนใจในการอภิปราย ตามตอบปัญหาต่าง ๆ ที่สอน
- 7.2 ให้ทำแผนที่โครงร่าง ลงอาณาเขตติดต่อและจุดเหนือใต้ ตะวันออก ตะวันตก สุตของประเทศ
- 7.3 รวบรวมสมุดภาพและจัดป้ายนิเทศเกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
- 7.4 ให้ทำแบบทดสอบ ดังต่อไปนี้
 - ก. ให้ตอบคำถามต่อไปนี้
 1. ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคใดของโลก มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศใดบ้าง
 2. ละติจูดและลองจิจูดคืออะไร ? มีความสำคัญอย่างไรกับที่ตั้งของประเทศไทย
 3. พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีอะไรบ้าง ?

- ข. ให้เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดจากแบบทดสอบต่อไปนี้
1. พรมแดนส่วนใดของประเทศที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านยาวที่สุด
ก. ลาว ข. พม่า ค. กัมพูชา ง. มาเลเซีย
 2. ประเทศไทยมีเนื้อที่ใกล้เคียงกับประเทศใด
ก. พม่า ข. ฝรั่งเศส ค. อังกฤษ ง. อินเดีย
 3. เหตุใดบริเวณเหนือสุดของประเทศไทย จึงมีภูมิอากาศแตกต่างจากบริเวณใต้สุด
ก. เพราะความแตกต่างของลองจิจูดมีมาก
ข. เพราะความแตกต่างของละติจูดมีมาก
ค. เพราะจุดเหนือสุดตั้งอยู่ใกล้ทะเล
ง. เพราะจุดใต้สุดอยู่ในเขตภูเขา
 4. พรมแดนส่วนใดของประเทศที่มีปัญหาทางการเมือง
ก. ทางเหนือ ข. ทางตะวันตก
ค. ทางใต้ ง. ทางตะวันออก
 5. เหตุใดกรุงเทพมหานครจึงมีทำเลที่ตั้งเหมาะสม
ก. เพราะเป็นศูนย์กลางคมนาคม
ข. เพราะมีประชากรหนาแน่นมาก
ค. เพราะมีหมู่บ้านจัดสรรมากกว่าสองแห่ง
ง. เพราะเป็นศูนย์กลางการค้าและการคมนาคม
- ค. ให้นำเลขหน้าต่อไปนี้ลงในแผนที่โครงร่างของประเทศไทย
1. จุดตะวันตกสุด	2. อำเภอทองผาภูมิ
3. กัมพูชาประชาธิปไตย	4. พรมแดนที่เป็นแม่น้ำสำคัญ
5. ลองจิจูด 105° ตะวันออก	6. อำเภอเบตง จังหวัดยะลา

ฯลฯ

หมายเหตุ ผู้สอนอาจตีตารางบ้างบางหัวข้อ เพื่อให้ดูเข้าใจง่าย เช่น วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน ถ้าตีตารางแล้วจะเห็นความสัมพันธ์ขึ้น